

УДК 37.091.12.011.3[051:005].336

Добіжа Н. В., Оніщук І. І.

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ОБРАЗУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

А Формування іншомовної комунікативної компетентності є актуальною науково-практичною задачею сучасної системи вищої освіти. Державний освітній стандарт містить вимоги до компетентності фахівців, які враховують реальні потреби сучасного ринку праці. Від фахівця будь-якої професійної сфери потрібно вміння працювати з інформаційними джерелами (у тому числі іншомовними): обробляти і використовувати отриману інформацію для підвищення ефективності праці, бути здатним до її творчої інтерпретації й передаванні, що неможливо без достатнього рівня розвитку комунікативної іншомовної компетентності.

Ключові слова: комунікативна компетентність; професіоналізація; особистісні характеристики

Актуальність проблеми. Іншомовна комунікативна компетентність сама по собі є складним інтегративним утворенням, виступає як елемент процесуальної системи реалізації засвоєних знань, умінь і навичок у галузі іноземних мов. Засвоєння лінгвістичних конструкцій іноземної мови проходить в умовах штучно створеного полікультурного середовища, що, з одного боку ускладнює завдання формування мовних навичок, а з іншого – дозволяє моделювати зміст цього процесу з урахуванням домінування функціональних цілей і задач.

Аналіз попередніх досліджень. Перші згадки даного терміну відносяться до початку сімнадцятого століття (Словник «Merriam-Webster»), а з початку ХХ століття він уживається досить широко і входить до великої кількості словників. Ще в кінці ХІХ – початку ХХ ст. у вітчизняній філології отримали розвиток ідеї про належну моральну поведінку людини, яка втілюється у вільній, творчій діяльності. Для цього необхідно, щоб у процесі виховання і освіти у людині були розвинені необхідні моральні якості: чесність, справедливість, а також високий рівень професійних якостей, почуття обов'язку і відповідальності тощо (Н. Бердяєв, С. Булгаков, І. Ільїн, Г. Флоровський).

Остаточно утвердилися в освітньому середовищі поняття «компетентність» і «компетенція» в 60–70-х рр. минулого століття: спочатку Р. Уайтом у його роботі «Переоцінка мотивації: концепція компетентності», а в 1965 році американським лінгвістом А. Хомським, який розглядав дане поняття стосовно мовознавства.

Одним із завдань вищої професійної освіти є розвиток іншомовної особистості, здатної взаємодіяти в рамках певної професійної сфери. Для вирішення цього завдання необхідна професіоналізація змісту іншомовної підготовки.

Викладення основного матеріалу. Іноземна мова як навчальна дисципліна відрізняється тим, що навчання полягає в оволодінні новим вербальним кодом як засобом міжкультурного спілкування, інструментом придбання нових знань про світ. У системі вищої освіти дисципліна «Іноземна мова» викладається в більшій мірі з орієнтацією на спеціальність студентів, а зростання рівня володіння мовою, що вивчається відбувається багато в чому завдяки усвідомленню ними власних потреб як у його знанні в сьогоденні, так і у використанні у майбутній професійній або академічній діяльності [2].

Освіта є однією з найважливіших підсистем соціально-культурної сфери держави, що забезпечує отримання людиною знань, умінь і навичок із метою їхнього ефективного використання в професійній діяльності. Педагогіка як наука відштовхується від розуміння освіти як самодостатнього феномена. Довгий час у педагогіці не було чіткого визначення іншомовної освіти. Оскільки іноземні мови належать до сфери лінгвістики, багато вчених визначать іншомовну освіту як «лінгвістичну освіту». А. Фірсова вживає термін «лінгвістична освіта» як синонім терміна «іншомовна освіта» [5].

Однак філологія – сукупність гуманітарних наукових дисциплін, які вивчають культуру народу, нації, суспільства, відбиту в мові та літературній творчості [3]. Сутністю філології є робота з текстовими джерелами, їхній аналіз. Лінгвістика ж – наука про мову, мовознавство. Лінгвістика концентрується на розгляді та вивченні сучасних мов. Зважаючи на це, вважаємо, що термін «філологічна освіта» не зображає специфіки іншомовної освіти.

Деякі вчені, говорячи про вивчення іноземних мов, вдаються до терміну «мовна освіта», інші дещо розширюють це поняття і застосовують саме визначення «іншомовна освіта» [1].

Є. Пассов під іншомовною освітою розуміє «оволодіння іншомовною культурою». На його думку, іншомовна освіта покликана «збагатити духовний світ людини іншомовною культурою» [6]. Він не зупиняється на простому визначенні даного поняття. У його роботах бачимо пропозицію змінити термінологію: замість предмета «Іноземна мова» і викладача «Викладач іноземної мови» вживати «іншомовна культура» та «Викладач іншомовної культури».

Однак вищенаведені терміни не відбивають процес оволодіння іноземною мовою – входження в іншу мовну структуру, практичне оволодіння мовою як засобом спілкування і передавання вербальної інформації. Вища освіта почала являти собою оволодіння студентами сукупністю систематизованих знань і практичних навичок, що дозволяють вирішувати теоретичні й практичні завдання за профілем підготовки, використовуючи творчо-розвивальні сучасні досягнення науки, техніки та культури. Іншомовна лінгвістична освіта у закладах вищої освіти – підготовка фахівців зі знанням іноземної мови для педагогічної, перекладацької, дипломатичної та іншої діяльності, що вимагає знання іноземної мови. Підготовка кваліфікованих фахівців іншомовного лінгвістичного профілю здійснюється в системі професійної освіти в університетах іноземних мов, або на спеціалізованих лінгвістичних факультетах.

Під іншомовною освітою розуміємо процес і результат підготовки фахівців вищої кваліфікації в сфері іноземних мов, що володіють сукупністю компетенцій, систематизованих знань і практичних навичок, що дозволяють вирішувати теоретичні й практичні завдання за профілем іншомовної підготовки. Із концептуальної точки зору, іншомовна освіта – це формування конкурентоспроможної та професійно-мобільної особистості, здатної до ефективної самореалізації в сфері іноземних мов, до здійснення всіх компонентів освітнього процесу, особистості, яка володіє високими професійними компетенціями та навичками саморозвитку.

У даний час у Європі, не в останню чергу завдяки глобалізації та інтернаціоналізації, все більша увага приділяється навчанню кільком іноземним мовам і розробленню методики іншомовної освіти.

У системі професійної підготовки викладачів іншомовних мов і перекладачів навчання другої іноземної мови відіграє важливу роль. Одним із основних завдань щодо реалізації фундаментальності професійної лінгвістичної освіти є формування розширеного поля мовної компетентності. Крім цього, враховуються зміни на міжнародному ринку праці, що відбуваються в останні десятиліття і у зв'язку з цим перехід на дворівневу систему навчання: бакалаврат і магістратура.

У сучасному світі залежимо від того, наскільки ми здатні до міжкультурного спілкування, тому особливого значення набуває володіння декількома іноземними мовами. Так, Європейська Рада та Європейський Союз висувають вимогу: кожен громадянин Європи повинен володіти, не враховуючи свою, щонайменше ще двома іноземними мовами.

Справжнє багатомовство починається з вивчення другої іноземної мови. Під другою іноземною мовою розуміється будь-яка іноземна мова, що вивчається хронологічно слідом за першою. Ключова роль при цьому належить прин-

ципам і методам навчання другої іноземної мови – успішність навчання другої іноземної мови та її індивідуального вивчення залежить від того, наскільки ця методика орієнтується на специфіку навчання саме другої іноземної мови. Ця методика враховує послідовність досліджуваних мов, регіональну специфіку, а також індивідуальний досвід особистості, яка вивчає дану мову [8].

Значущими розглядаємо дослідження зарубіжних науковців у царині комунікативно-орієнтованого навчання іноземної мови, у яких увиразнено цілі, засоби, інноваційні технології навчання іншомовного спілкування.

Професіоналізація є свого роду психофізіологічною властивістю «відкритого типу», так як відображає становлення специфічного виду активності суб'єкта шляхом розвитку й систематизації сукупності якостей, притаманних групі людей однієї професії.

Формування іншомовної комунікативної компетентності є актуальною науково-практичною задачею сучасної системи вищої освіти. Державний освітній стандарт містить вимоги до компетентності фахівців, які враховують реальні потреби сучасного ринку праці. Фахівцеві будь-якої професійної сфери потрібні вміння працювати з інформаційними джерелами (у тому числі іншомовними): обробляти і використовувати отриману інформацію для підвищення ефективності праці, бути здатним до її творчої інтерпретації та передачі, що неможливо без достатнього рівня розвитку комунікативної іншомовної компетентності. Іншомовна комунікативна компетентність сама по собі є складним інтегративним утворенням, виступає як елемент процесуальної системи реалізації засвоєних знань, умінь і навичок у галузі іноземних мов. Засвоєння лінгвістичних конструкцій іноземної мови проходить в умовах штучно створеного полікультурного середовища, що, з одного боку ускладнює завдання формування мовних навичок, а з іншого – дозволяє моделювати зміст цього процесу з урахуванням домінування функціональних цілей і задач.

Кожен суб'єкт групи характеризується індивідуальним характером проявів цих якостей у поведінці, спілкуванні, регуляції і творчій реалізації протягом усього професійного шляху. Професіоналізація змісту навчання іноземної мови у закладах вищої освіти спрямована на вирішення однієї з основних завдань іншомовної підготовки – формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Для обґрунтування процесу формування професійної іншомовної комунікативної компетентності потрібно розглядати зміст суміжних понять: професійна компетентність, професійна компетенція, комунікативні компетенції, іншомовні комунікативні компетенції. Поняття «професійна компетентність» – досить новий науковий термін, але його зміст включає в себе багато аспектів, хоча однозначного тлумачення й обґрунтування співвідношення змісту понять «компетентність» і «професійна компетентність» у сучасній вітчизняній педагогіці немає.

У ході подальшої еволюції вітчизняної педагогічної думки зміст даного поняття було розширено, доповнено й уточнено. Крім того, були зроблені спроби структурувати поняття, виявити й охарактеризувати його складові частини й елементи. Наприклад, Н. Кузьміна розглядає професійну компетентність фахівця як сукупність властивостей особистості

і виділяє в її структурі п'ять елементів: 1) спеціальна компетентність; 2) методична компетентність; 3) соціально-психологічна компетентність; 4) диференційно-психологічна компетентність; 5) ауто-психологічна компетентність (визначає достоїнства і недоліки себе як особистості) [3]. А. Маркова розглядає компетентність майбутнього фахівця у двох аспектах: 1) як психічну якість, що забезпечує самостійність і відповідальність дій фахівця; 2) як здатність і вміння виконувати певні професійні функції [4]. У своїй науковій роботі Л. Мітіна виділяє три групи елементів (підструктури) професійної компетентності: першу складають знання, вміння, навички та індивідуальні способи самостійного здійснення діяльності, другу – знання, вміння, навички і способи творчого здійснення професійного спілкування, третю – здатність до саморозвитку і потреба в самореалізації [5].

На особливу увагу заслуговує позиція А. Хуторського, який визначає професійну компетентність як сукупність узагальнених способів дій, що забезпечує продуктивне, ефективно виконання професійної діяльності. Професійні компетенції розглядаються сучасною педагогічною наукою як сукупність особистісних характеристик, що визначають здатність людини успішно застосовувати знання, вміння, і навички для вирішення професійних завдань. Вирішальне значення у структурі професійної компетентності має формування комунікативної компетентності, яке розглядається як володіння складними комунікативними навичками і вміннями, знання культурних норм, звичаїв, традицій, етикету в спілкуванні, їхнього дотримання, а також орієнтування в комунікативних засобах, властивих соціальному, національному менталітету і виражаються в рамках певної професійної галузі [7].

Вперше термін «комунікативна компетенція» (the concept of communicative competence) вжив Д. Хаймс, який позначив нею сукупність якостей особистості, що дозволяють використовувати мовні конструкції відповідно до ситуативної «доречності». У структурі комунікативної компетенції він виділяв кілька аспектів: граматичний, соціолінгвістичний, дискурсивний і стратегічний. Його теорія мала значний вплив на розвиток змісту поняття «іншомовна комунікативна компетенція».

На думку В. Шадрікова, без урахування соціально-професійних і психологічних аспектів розвитку іншомовних

здібностей фахівця як важливого елемента його професійної компетенції в цілому буде неефективно. Засвоєні, але не інтегровані професійно-дисциплінарні та іншомовні знання, вміння і навички, до того ж не володіють рисами «оперативності», і в ставленні один до одного стають психологічними бар'єрами, що перешкоджають їхньому швидкому застосуванню в реальній професійній діяльності.

Таким чином, сформовані іншомовні здібності фахівця, які не були погоджені в навчанні з конкретними вимогами і реальними умовами професійної діяльності, по суті, є різновидом загальних, а не спеціальних компетенцій. Будь-яка лінгво-дидактична модель може бути функціонально ефективною, якщо при її обґрунтуванні будуть ураховані особливості предметно-інформаційного середовища виробництва, специфічність технологічного процесу [8].

Висновки. Практична результативність залежить від багатьох факторів, які лежать у площині професійно-мотиваційної та емоційно-вольової сфер, що характеризуються найскладнішою конструкцією внутрішніх механізмів взаємодії їхніх змістовних компонентів. Багато вчених і дослідників роблять спроби систематизувати і згрупувати на основі будь-якої ознаки сукупність професійних іншомовних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Принципы деятельности и исследования общения. *Общение и деятельность* [на русск. и чешск. яз.]. Прага: Изд-во Карлова университета, 1981. С. 13–26.
2. Звягинцева Е. П. Поликультурной компонент и его составляющие в процессе профессиональной подготовки. *Вестник Челябинской академии культуры и искусств*. 2013. №3 (35). Челябинск: ЧГАКИ. С. 189–193.
3. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва: Просвещение, 2007. С. 114–115.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва: Знание, 1996. С. 24–25.
5. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя. Москва: Академия, 2004. С. 227–229.
6. Лассов Е. И., Кузовлева С. Е. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: метод. пособ. для преподавателей русского языка как иностранного. Москва: Русский язык. Курсы, 2010. 567 с.
7. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. №2. С. 58–64.
8. Шадриков В. Д. О некоторых теоретических вопросах разработки дидактики для нашей новой школы. *Высшее образование сегодня*. 2010. № 12. С. 8–11.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 20.02.2018

Добіжа Н. В., Оніщук І. І. Иноязычная коммуникативная компетентность как неотъемлемая составляющая образа современного педагога.

А Формирование иноязычной коммуникативной компетентности является актуальной научно-практической задачей современной системы высшего образования. Государственный образовательный стандарт содержит требования к компетентности специалистов, которые учитывают реальные потребности современного рынка труда. От специалиста любой профессиональной сферы требуется умение работать с информационными источниками (в том числе иноязычными): обрабатывать и использовать полученную информацию для повышения эффективности труда, быть способным к её творческой интерпретации и передачи, невозможно без достаточного уровня развития коммуникативной иноязычной компетентности.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность; профессионализация; личностные характеристики

Dobizha N. V, Onyshchuk I. I. Communicative Competence in Foreign Language as an Integral Part of Modern Teacher.

С Formation of a foreign language communicative competence is an actual scientific and practical task of the modern system of higher education. The state educational standard contains requirements for the competence of specialists who take into account the real needs of the modern labor market. Specialist of any professional sphere needs the ability to work with information sources (including foreign languages): to process and use the information received to improve the efficiency of work, to be capable for its creative interpretation and transmission, which is impossible without a sufficient level of communicative competence in foreign language.

Key words: communicative competence; professionalization; personal characteristics